

ÖZGÜN ARAŞTIRMA / ORIGINAL ARTICLE

Van il merkezinde evlenme başvurusunda bulunan çiftlerin kontrasepsiyon bilgi durumları*Contraception knowledge status of marriage applicants couples in the Van city***Ahmet Yılmaz¹, Mehmet Halis Tanrıverdi¹, Sebahat Gücük², Zafer Akan³****ÖZET**

Amaç: Bu çalışma, evlilik için başvuran çiftlerin kontraseptif yöntemler (aile planlaması-korunma) hakkındaki bilgi düzeyleri ve evlendikten sonra kullanmayı düşündükleri korunma yöntemlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntemler: Çalışma tanımlayıcı tipte planlanmıştır. Çalışmaya Ekim 2010-Ocak 2011 tarihleri arasında Van Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezine resmi nikah işlemleri için başvuran 255 çift alınmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiş ve anketler aile hekimliği uzmanı tarafından yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur.

Bulgular: Kadınların % 21,3'ü, erkeklerin % 23,5'i ilkokul mezunuydu. Kadınların %18'i, erkeklerin % 93,4'ü çalışmaktaydı. Kadınların %12,1'inin, erkeklerin % 12,9'unun korunma yöntemleri konusunda herhangi bir bilgisi yoktu. Çiftlerin % 43'ü evlendikten sonra korunmayı düşünmemekteydi. Çiftler kontraseptif yöntemler yönünden incelendiğinde; kondom, hap, spiral, enjeksiyon ve geri çekme yöntemleri hakkında, tüp ligasyonu, implant, spermisit, vazektomi ve takvim yöntemlerine göre daha fazla bilgi sahibi olduklarını göstermektedir.

Sonuç: Van ili düşük sosyoekonomik seviyeye sahiptir. Çiftlerin evlenmeden önce aile planlamasına ilişkin bilgilendirilmesi, çiftlere kullanmayı düşündükleri doğum kontrol yöntemlerine birlikte karar vermelerinin avantajları ve aile planlamasının yararları anlatılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Üreme sağlığı, aile planlaması, kontrasepsiyon

ABSTRACT

Objective: This study was performed to determine of contraception knowledge levels and planning contraception methods after marriage that couples have applied to family planning center in the Van city.

Methods: Study has planned as descriptive manner. This study was performed on 255 couples who have applied for official wedding procedure to Van maternal and child health and family planning center between September 2010 - January 2011. Participants were determined on a voluntary basis. Questionnaires were filled out by family medicine face to face with couples.

Results: Totally, 21.3% percent of women, 23.5% percent of men have primary school degree. 18% of women, 93.4% of men have a profession. 12.1% percent of women and 12.9% percent of men does not have any knowledge about contraceptive and 43% of couples do not consider use any contraceptive method after marriage. The results has shown that when evaluate the couples, in terms of the distribution of contraception information, the couples have more information about condoms, pills, coil, injection and withdraw methods then tube ligation, implants, spermicides, vasectomy and the calendar methods

Conclusion: Van region has a low socio-economic status. The couples should be informed about family planning before marriage, to talk about advantages of collaboration between the couples about birth control method choice.

Key words: Reproductive health, family planning, contraception

¹ Dicle Üniversitesi Tıp Fak. Aile Hekimliği AD, Diyarbakır, Türkiye

² İzzet Baysal Aile Sağlığı Merkezi, Bolu, Türkiye

³ Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyofizik AD, Manisa, Türkiye

Yazışma Adresi /Correspondence: Ahmet Yılmaz,

Dicle Üniversitesi Tıp Fak. Aile Hekimliği A.D 21000 Diyarbakır-Türkiye Email: drahmet_007@yahoo.com

Geliş Tarihi / Received: 27.05.2013, Kabul Tarihi / Accepted: 18.06.2013

Copyright © Dicle Tıp Dergisi 2013, Her hakkı saklıdır / All rights reserved

GİRİŞ

Aile planlaması çiftlerin ve bireylerin sahip olma ve doğumların arasını açmaya serbestçe ve sorumluca karar vermeleri ve bu amaçla bilgi, eğitim ve araçlara sahip olmaları aile planlaması olarak tanımlanmaktadır.

Aile planlaması yöntemlerinin tamamına yakınının kadınlara yönelik olmasına karşın, bazıları erkeğin de işbirliğini gerektirmektedir. Eşler istenilen sayıda çocuk yapılması konusunda sorumluluğu paylaşarak, birbirlerinin yüklerini azaltarak, çocukların ruhsal gelişimine katkıda bulunabilirler [1].

Bu çalışma, resmi nikâh işlemlerini başlatmak amaçlı merkezimize başvuran çiftlerin aile planlaması yöntemleri bilgi düzeyleri ve evlendikten sonra kullanmayı düşündükleri aile planlaması yöntemlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEMLER

Çalışmamız tanımlayıcı tipte planlanmış olup, çalışmaya Ekim 2010-Ocak 2011 tarihleri arasında Van Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi (AÇSAP)'ne resmi nikah işlemleri için başvuran 255 çift alınmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiş ve anketler aile hekimliği uzmanı tarafından yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur.

Anket formunda başvuran çiftlerin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, kontrasepsiyon bilgisi olma durumu, ne zaman evlenecekleri, korunmayı düşünme durumları, korunmayı düşünüyorlarsa kimin ve hangi yöntemle korunacağı, daha önceden yaşanan imam nikâhlı aile hayatlarının olma durumu, bu çiftlerin çocuklarının olup olmadığı sorgulandı.

Veriler SPSS (Statistical Program for Social Sciences) sürüm 16,0 istatistik programı kullanılarak, bağımsız iki evren arasında dört gözlü ki-kare ve çok gözlü ki-kare ilişki testleri ile %95 güven aralığında, analiz edilmiştir.

BULGULAR

Çalışma 255 çift ile yapıldı. Kadınların % 21,3'ü, erkeklerin % 23,5'i ilkökul mezunuydu. Kadınların %18'i, erkeklerin % 93,4'ü çalışmaktaydı. Evlenmeye gelen çiftlerin % 34,2 'sinin 0-6 ay içinde resmi nikahı yapılacağı belirlendi. Kadınların %12,1'inin, erkeklerin % 12,9'unun korunma yön-

temleri açısından herhangi bir bilgisi yoktu (Tablo 1). Çiftlerin % 43,0'ı evlendikten sonra korunmayı düşünmemektedir (Tablo 2). Korunmayı planlayan çiftlerden % 32,8'i, daha kolay olduğunu düşündükleri için erkeğin, % 19,5'i ise kadının korunmasını tercih edeceklerini belirtti. Çiftlerin ilk aklına gelen korunma yöntemi erkeklerde % 73,3, kadınlarda ise % 48,6 kondom olarak saptandı. Eğitim seviyesi arttıkça hem kadınlarda hem de erkeklerde kontrasepsiyon bilgisi olma durumu anlamlı derecede artmaktaydı (Kadın $p=0,002$, Erkek $p=0,005$) (Tablo 3,4). Kadınların ($p=0,126$) ve erkeklerin ($p=0,701$) çalışma durumu ile kontrasepsiyon bilgisi arasında anlamlı ilişki yoktu.

Kadınlarda kontrasepsiyon konusunda bilgi sahibi olmayanlar 16-20 yaş grubunda en yüksek oranda olup (%16,7), yaş arttıkça kontrasepsiyon konusunda bilgisizlik oranı da düşmekteydi ve bu durum istatistiksel olarak anlamlı fark oluşturmaktaydı ($p=0,025$) (Tablo 5). Erkeklerde de kontrasepsiyon konusunda bilgi sahibi olmayanların oranı 15 yaş grubu altında en yüksek düzeyde iken (%43,5), ileri yaş gruplarında bilgisi olmayanların oranı düşmekteydi, fakat bu durum istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmuyordu ($p=0,504$) (Tablo 6).

Kadınların ve erkeklerin çalışma durumları ile korunmak için seçtikleri yöntem arasında anlamlı bir ilişki yoktu ($p>0,05$). Çiftler kontraseptif yöntem bilgi dağılımı yönünden incelendiğinde; halk arasında akla ilk gelen korunma yöntemlerinden kondom, hap, spiral, iğne (enjeksiyon) ve geri çekme yöntemleri açısından diğer yöntemler olan tüp ligasyonu, implant (deri altı yerleştirilen), spermi-sit, vazektomi, takvim yöntemlerine göre anlamlı olarak yüksek düzeyde bilgi sahibi oldukları görüldü ($p<0,001$) (Tablo 1).

Çiftlere kullanmayı planladıkları yöntem sorulduğunda ; %38,7 sinin kondom, %27,3' ünün Hap/OKS, %21,48'inin rahim içi araç (RİA), %5,08'inin enjeksiyon, %3,9'unun geri çekme yöntemi, % 0,8'inin tüp ligasyonu yöntemi kullanmayı planladıkları tespit edilmiştir. Bu veriler Hap/oral kontraseptif (OKS) kullanmayı planlayanların istatistiksel olarak anlamlı olarak diğer yöntemlerden yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$).

Çiftler bireysel olarak kimin, neden korunacağı sorusuna karşılık korunma konusunda erkeğin korunmasının (%62,9) kadınlara göre (%37,3) ön plana çıktığı ve bunun da erkeğin korunmasının ka-

dının korunmasına göre daha güvenli olduğu inancı istatistiksel olarak anlamlıydı ($p<0,001$).

Çiftlerin %42,9'u herhangi korunma yöntemi kullanmayı düşünmeyip, %26,95'inin korunmayı planladıkları ve korunmayı ilk etapta düşünmeyen-

lerin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek oranda oldukları görüldü ($p=0,003$) (Tablo 2).

Kadınlarda korunmayı düşünme ile yaş arasında bir ilişki bulunmazken erkeklerde yaş arttıkça korunma isteği de artmaktaydı ($p=0,02$).

Tablo 1. Kontraseptif bilgisi olanların cinsiyete göre dağılımı (%)

	0	1	2	3	4	5	6-10
Kadın	12,11	45,70	59,77	69,92	44,53	2,73	2,73
Erkek	12,89	69,14	35,16	23,44	18,75	19,14	0,78
P	0,789	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	0,176

(0: Bilgi yok, 1: Kondom, 2: Hap, 3: RİA, 4: İğne, 5: Geri Çekme, 6: Tüp Ligasyon, 7: İmplant, 8: Spermisit, 9: Vazektomi, 10: Takvim)

Tablo 2. Çiftlerin korunma planları

Korunmayı Planlayan Kişi	%	p
Erkek	27,0	0,003
Kadın	26,2	
Erkek + Kadın	2,7	
Hayır	43,0	

Tablo 3. Kadınlarda kontrasepsiyon bilgi durumunun eğitime göre değişimi.

Kadın	O.Y.D n(%)	İlköğretim n(%)	Lise n(%)	Yüksekokul n(%)	Toplam n(%)	P
Kontraseptif bilgisi olmayan	14 (40)	15 (9,7)	1 (4,2)	1 (2,5)	31 (12,1)	0,002
Kontraseptif bilgisi olan	21 (60)	140 (90,3)	23 (95,8)	40 (97,5)	224 (87,9)	
Toplam	35	155	24	41	255	

(O.Y.D: Okur yazar değil)

Tablo 4. Erkeklerde kontrasepsiyon bilgi durumunun eğitime göre değişimi.

Erkek	O.Y.D n (%)	İlköğretim n (%)	Lise n (%)	Yüksekokul n (%)	Toplam n (%)	P
Kontraseptif bilgisi olmayan	15 (36,5)	15 (13,7)	2 (4)	1 (2)	33 (13)	0,005
Kontraseptif bilgisi olan	26 (63,5)	94 (86,3)	50 (96)	52 (98)	222 (87)	
Toplam	41	109	52	53	255	

(O.Y.D: Okur yazar değil)

Tablo 5. Kadınlarda kontrasepsiyon bilgi durumunun yaşa göre değişimi

Kadın	≤15 yıl n (%)	16-20 yıl n (%)	21-30 yıl n (%)	31-40 yıl n (%)	≥41 yıl n (%)	Toplam n (%)	p
Kontraseptif bilgisi olmayan	0	10 (16,7)	20 (12,4)	1 (3,5)	0 (0)	31 (12,1)	0,025
Kontraseptif bilgisi olan	0	50 (83,3)	142 (87,6)	28 (96,5)	4 (100)	222 (87,9)	
Toplam	0	60	162	29	4	255	

Tablo 6. Erkeklerde kontrasepsiyon bilgi durumunun yaşa göre değişimi

Erkek	≤15 yıl n (%)	16-20 yıl n (%)	21-30 yıl n (%)	31-40 yıl n (%)	≥41 yıl n (%)	Toplam n (%)	p
Kontraseptif bilgisi olmayan	10 (43,5)	6 (33,4)	15 (9,2)	3 (6,3)	0 (0)	34 (13,3)	0,504
Kontraseptif bilgisi olan	13 (56,5)	12 (66,6)	148 (90,8)	44 (93,7)	4 (100)	221 (86,7)	
Toplam	23	18	163	47	4	255	

TARTIŞMA

Birleşmiş Milletler genel sekreterliğinin nüfus verilerine göre (2003 yılı için) gelişmiş bölgelerde kullanılan kontraseptif yöntemler sıklık sırasıyla hap(%16,5), kondom (%13,9), RİA (%9,4), kadının sterilizasyonu (%8,9), geri çekme (%6,8), erkeğin sterilizasyonu (% 4,5), takvim yöntemi (%4,3), vajinal bariyerler (%1,9), enjeksiyonlar-implantlar (%1) dir. Gelişmekte olan ülkelerde ise kullanılan kontraseptif yöntemler sırasıyla kadının sterilizasyonu (%21,5), oral kontraseptifler (%7,2), kondom (%4,4), erkeğin sterilizasyonu (%2,5), enjeksiyonlar-implantlar (%3,7), geri çekme (%2,3), RİA (%16,3), takvim yöntemi (%3,4), vajinal bariyerler(%0,1) şeklindedir [2,3].

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA) 2008'e göre Türkiye kentlerinde herhangi bir yöntem kullanımı %73,1, herhangi bir etkin yöntem kullanan %46, herhangi bir etkin olmayan yöntem kullanan %27,1, herhangi bir yöntem kullanmayan oranı ise %26,9 olarak bulunmuştur. Etkin olmayan yöntemler ise sırasıyla geri çekme (%26,3), takvim (%0,6) ve diğerleri (%0,2)'dir. Türkiye'de halen evli kadınlar arasında etkin olmayan yöntemlerden geri çekme en yaygın kullanılan yöntemdir [4].

Bizim yaptığımız araştırmanın bulgularıyla uyumlu olarak kadınların kontraseptif yöntem kullanımı ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda da en çok kullanılan yöntem sırasıyla RİA ve kondom olarak belirtilmiştir [5-9]. Değişik yerlerde yapılan bazı çalışmalarda kullanılan AP yöntemi içerisinde ilk sırada kondom yer almakta olup %29,6-%53,6 oranları arasında değişmektedir [10,11].

2008 TNSA'da halen herhangi bir AP yöntemi kullanım düzeyi okula gitmemiş veya ilkokulu bitirmemiş kadınlar arasında %60,9 iken, ilkokul mezunu kadınlar arasında belirgin artışla %76,8'e çıkmakta ve daha üst düzey eğitim gruplarında %66,6 düzeyinde kalmaktadır. Lise ve üzerinde eğitim gören evli kadınların herhangi AP yöntemi kullanma oranı %76,7, herhangi AP yöntemi kullanmayan oranı % 23,3 olarak bulunmuştur[4]. Bursa'da yapılan bir çalışmada kadınların öğrenimlerinin halen kullanılan AP yöntemlerinin seçimini etkilediği belirtilmiştir [12]. Bizim çalışmamızda da kadın ve erkeklerin eğitim düzeyi arttıkça kontrasepsiyon bilgisinde anlamlı artış bulunmuştur.

Çalışmamızda evlenme işlemini yaptıran çiftlerden, evlendikten sonra erkeğin korunacağını, bunun daha kolay ve uygulanabilir olduğunu düşündüklerini beyan edenler %32,8 iken, bayanın korunacağını ve bunun daha uygulanabilir ve kolay olduğunu düşünen çiftlerin oranı ise %19,5 idi. Bu durum istatistiksel olarak erkeğe yüklenen görevin anlamlı olarak yüksek olduğunu göstermiştir.

SONUÇ

Aile planlaması yöntemlerine karşı tutumları ve kullandıkları kontraseptif yöntemler ile ilişkisini incelemek amacı ile yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir.

İlimizde Aile hekimliği uygulamasının başlamasıyla sağlık çalışanlarının ev ziyaretlerinde ailedeki gençlere yönelik aile planlaması ile ilgili bilgilendirmeler yapılmalıdır. Çiftlerin evlenmeden önce aile planlamasına ilişkin bilgilendirilmesi, çiftlere kullanmayı düşündükleri aile planlaması yöntemlerine birlikte karar vermelerinin avantajlarının anlatılması ve aile planlamasının yararları anlatılarak yanlış inanışların giderilmeye çalışılması sağlanmalıdır.

Aile planlaması danışmanlığı verecek olan sağlık personelinin kadınların aile planlaması yöntemlerine karşı tutumlarının farkında olması ve bu konuda duyarlılıklarının artırılması, hizmetlerini olumsuz tutumları değiştirebilecek biçimde düzenlemeleri, toplumun sosyoekonomik ve kültürel yapısının farkında olmaları, onların tercihlerini anlayabilmeleri ve bireyler ile iletişim kurarken bu özelliklerini göz önünde bulundurmaları, çocuk sayısı fazla olan kadınların aile planlaması yöntemlerine karşı tutumlarının dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi, Kırsal kesimde yaşayan ve düşük gelire sahip olan kadınların daha fazla aile planlaması eğitimine dahil edilmeleri ve böylece aile planlaması yöntemlerine karşı olumlu tutum edinmelerine yardımcı olunması sağlanmalıdır.

Araştırmanın farklı özelliği olan örneklem ile tekrarlanması ve elde edilen bulguların bu araştırma sonuçları ile karşılaştırılması, bu araştırma sonuçlarına göre olumsuz aile planlaması tutumlarına sahip olan grupların bu tutumlarını olumlu yönde değiştirebilecek deneysel çalışmaların planlanması da önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Şankazan Ş, Yıldız A. Ankara İli Deliler Köyündeki evli erkeklerin aile planlaması ile ilgili bilgi tutum ve davranışları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2002;56:42-43.
2. United Nations, Population Division, Department of Economic and Social Affairs, World Contraceptive Use 2007, New York, 2008. Ulaşılabilir adres: <http://www.un.org/en/development/desa/population/>
3. Ulaşılabilir Adres: http://www.un.org/esa/population/publications/contraceptive2007/contraceptive_2007_table.pdf
4. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008. Ön rapor. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Mart 2009. Ulaşılabilir adres: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/TNSA-2008_On_Rapor-tr.pdf
5. Öztürk A, Gün İ, Balcı E, ve ark. Kayseri Melikgazi Sağlık Grup Başkanlığı Bölgesindeki 15-49 yaş evli kadınların doğurganlık ve aile planlaması yöntemleri kullanma durumları. 11. Halk Sağlığı Kongresi. 23-26 Ekim, Denizli: Kongre Kitabı, 2007:345.
6. Giray H, Keskinoglu P. Işıkkent Sağlık Ocağı'na başvuran 15-49 yaş evli kadınların etkili aile planlaması yöntemi kullanımını ve etkileyen etmenler. Sted 2006;15:23-25.
7. Gemalmaz AF, Okyay P, Doyuran E, ve ark. Aydın İli 1 Nolu AÇSAP Merkezi aile planlaması hizmetlerinin değerlendirilmesi. Sted 2005;14:80-81.
8. Ceber Türkistanlı E, Mermer G, Yıldız F. Evka 4 Sağlık Ocağı Bölgesi'nde 15-49 yaş arası evli kadınların aile planlaması yöntem kullanma durumları. 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-28 Eylül Diyarbakır, Kongre Kitabı, 2002:169-171.
9. Zencir M, Özşahin A, Zincir S, ve ark. Denizli İlinde doğurgan çağ evli kadınlarda aile planlaması yöntem kullanımı. 11. Halk Sağlığı Kongresi. 23-26 Ekim 2007, Denizli, Kongre Kitabı, 2007: 327.
10. Özdemir O, Ocaktan E, Çalışkan D, Özyurda F. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Aile Planlaması Ünitesine 1999-2002 arasında yapılan başvuruların değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2004;57:195-203.
11. Karadeniz Mumcu M., Uzun M. Trabzon'da evli kadınların doğurganlık özellikleri ve aile planlaması yöntemi kullanma davranışları. 10. Halk Sağlığı Kongresi, 6-8 Eylül, Kongre Kitabı. Van, 2006:279.
12. Aydın N. Nilüfer Halk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Bölgesinde Yaşayan 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemlerini kullanma durumları, doğurganlık özellikleri ve bunları etkileyen etmenler. Uludağ Üniversitesi, Bursa: 2004